

3. Музиченко Г. В. Концептуалізація державної політики країн пострадянського простору в умовах глобалізаційних змін : Монографія / Г. В. Музиченко. – Одеса : Друкарський дім, 2012. – 394 с.
4. Шамборовський Г.О. Регіональна політика Європейського Союзу : навч. посіб. / Г. О. Шамборовський. – К. : Знання, 2011. – 187 с.

Статья посвящена определению политологического содержания региональной политики современных стран Европы и Украины путем выявления актуальности региона как уровня управления пространственным развитием современных государств, составляющих региональной политики и ее актуальности, учитывая перенос акцентов устойчивого развития современных стран с государственного на региональный (локальный) уровень управления обществом.

The article is devoted to clarifying political content of regional policy in modern Europe and Ukraine by identifying the importance of the region as managing sustainable development of modern states that makes regional policy and its relevance in view of the transfer of emphasis of sustainable development of the modern state of the regional (local) level of ruling society.

Стаття надійшла до редколегії 17.09.2015

УДК 324:32.019.52

Свекла К. А., ДЗ «ПНПУ імені К. Д. Ушинського»

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МАСОВУ СВІДОМІСТЬ

У статті нами проаналізована сутність маніпулятивних технологій та їх функціональні особливості у ході виборчих кампаній. Виявлено основні механізми впливу на суспільну свідомість. Утверджена є думка про те, що демократизація виборчої системи залежить не лише від законодавчої ланки, але й від позиції громадян в цілому.

Україна, обравши демократичний шлях розвитку, була змушена за досить короткий проміжок часу пройти шлях, який у розвинених країнах тривав століттями. Проте, це дало можливість уникнути помилок своїх попередників у ході демократичних еволюцій, а з іншого – нерідко змушувало формально запозичувати демократичні інститути без забезпечення їх належної підтримки у суспільстві. Така

ситуація склалася з одним із найважливіших інститутів демократії – регулярними виборами. Відсутність достатнього рівня політичної культури у політиків, слабкість громадянського суспільства, низький рівень усвідомлення громадянами своєї відповідальності за стан справ у державі не давали підґрунтя для визнання виборів вільними, чесними і прозорими. Тому актуальним видається наукове дослідження функціональних особливостей виборчих технологій, що дасть можливість спрогнозувати та проаналізувати подальші шляхи розвитку виборчої та партійної систем в Україні.

Готовність суспільства до проведення виборів – одна з провідних ознак його демократичності, здатності до вирішення нагальних проблем мирними політичними методами. Вибори як концентроване вираження політичного ринку є одним з механізмів легітимації влади, що забезпечують політичну стабілізацію в суспільстві. Завдання політиків – пропонувати на ринку свій специфічний товар– образ, тобто поводити себе як типові продавці. Факт голосування при цьому рівноцінний факту покупки. Відтак спостерігається процес вторгнення в політологію терміна «політичний маркетинг», що, у свою чергу, виражає визнання можливості розглядати виборчі технології у поняттях ринкової поведінки – як сукупність засобів проведення виборчої кампанії, впливу на електоральний вибір громадян. Ці засоби, тісно зв'язані з основними етапами виборчих кампаній, стали об'єктом політологічного дискурсу.

Знання суті та особливостей виборчих технологій сприяє консолідації суспільства для вирішення нагальних проблем, налагодженню ефективної комунікації між політиком та виборцями, дає можливість досягти успіху в політичній боротьбі.

Можливість застосування елементів і технологій маркетингу щодо некомерційної, зокрема соціально-політичної, сфери діяльності вперше була обґрунтована наприкінці 1960-х років американськими дослідниками Ф. Котлером та А. Андерсеном. Ґрунтовні розробки у сфері політичного маркетингу здійснені російськими дослідниками А. Ковлером, О. Морозовою, С. Андрєєвим, Л. Мельниченко, С. Пшизовою, Ф. Ільєсовим, Т. Лебедєвою та ін.[2]

Політичні технології – це сукупність методів і систем дій, спрямованих на досягнення певного політичного результату. Вони неодмінно застосовуються у виборчих кампаніях. І дуже часто в цій ситуації притаманна досить агресивна форма впливу. Роль і значення політичних технологій, політичного маніпулювання, впливу політичної реклами досліджуються вже протягом тривалого часу. Західні дослідники (Е. Семпсон, М. Спілмен, Р. Фішер) звертають увагу переважно

на методи побудови позитивного іміджу. В розробках радянських науковців (В. Житенев, І. Мащенко) переважали дослідження впливу політичної агітації, а також критика буржуазного інформаційного бізнесу. Для українських вчених (В. Бебик, Д. Видрін, Г. Почепцов) актуальною є проблематика виборчих технологій, політичного менеджменту і політичного маркетингу. Стосовно політичних цінностей найбільшою небезпекою для масової свідомості є політичне маніпулювання [1, с.608].

Маніпулятивні технології є сукупністю методів, прийомів та засобів маніпулятивного впливу, метою якого є спонукання людини до заздалегідь визначеного алгоритму дій чи вирішення певного завдання. При аналізі політичного маніпулювання в науковій літературі виділяють два його різновиди: маніпулювання процесами та маніпулювання свідомістю. Зосереджується увага на маніпулюванні свідомістю громадян, тобто на різноманітних психоманіпуляціях, технологіях створення віртуальних реальностей, використанні політичних міфів та стереотипів, символів, чуток.

Основою будь-якого маніпулювання масовою свідомістю є соціальний міф – твердження чи ідеї, які сприймаються переважно через віру, без критичного осмислення. В кожному суспільстві побутують міфи, які активно підтримуються і правлячими колами, зокрема за допомогою засобів масової інформації.

Слід зауважити, що у комуністичній системі існували міфи про приватну власність як джерело зла; про неминучий крах капіталізму і перемогу комунізму; про провідну роль робітничого класу й комуністичної партії; про марксизм як єдине правильне вчення. Проте з крахом комуністичної системи почали формуватися нові соціальні міфи: про капіталізм як «світле майбутнє»; про обов'язкові жертви в перехідний період; про правлячі кола і номенклатуру як уособлення демократів та реформаторів.

Навіть у США, де суспільство пишається тим, що буцімто в їх суспільстві немає ідеології, підтримують свої соціальні міфи (за Г. Шиллером): про індивідуальну свободу і особистий вибір громадян; про незалежність основних політичних інститутів – конгресу, судів, ЗМІ тощо; про егоїстичну природу людини, її схильність до споживацтва; про те, що в суспільстві не існує соціальних конфліктів, експлуатації і гноблення; про плюралізм ЗМІ, які насправді контролюються великими рекламодавцями та урядом.

Мета політичного маніпулювання полягає в отриманні, реалізації та збереженні влади. Сьогодення українського суспільства та цілі досягаються шляхом виборів. Позитивний результат голосування

неможливий без значної суспільної підтримки (якщо не брати до уваги приклади прямої фальсифікації результатів голосування). Отже, для укорінення соціальних міфів технологія маніпулювання має найбільший арсенал методів впливу на свідомість людей. До них належать пряме підтасовування фактів, замовчування небажаної інформації, поширення наклепів та ще тонші, рафіновані засоби: напівправада (коли докладно висвітлюються конкретні малозначущі факти і водночас замовчуються важливіші або ж подається вигідна інтерпретація подій), навішування ярликів [5, с. 110].

Найпопулярнішим методом є штамп-ярлики (для компрометації і відторгнення слухачами осіб чи ідей їм без доказів навішується ярлик «фашиста» (О.Тягнибок), «бандита» (В.Янукович) чи «червоного» (П.Симоненко). Ярлики, які насаджувалися з 90-х років по відношенню до Ю. В. Тимошенко: «газова принцеса», «лідер опозиції», «накрала», «Жанна Д'Арк» продовжують застосовуватися і в сучасних кампаніях. Сьогодні також використовується більш тонка форма оголошення всіх кандидатів в президенти, які не репрезентують найкрупніші фінансово-промислові групи України, «непрохідними» (з низьким рейтингом, який не дозволяє претендувати на перемогу).

Ще один приклад симуляції масової демократії – витіснення апеляції до суспільної свідомості за допомогою маніпуляцій експертів з рейтингами. Рейтинги на основі вибіркового опитування – це лише модель реальної думки мас, яку експерти нібито «оживляють».

Наприклад, метод фрагментації полягає в поданні інформації єдиним потоком, отже будь-яку тенденцію вловити важко, а для масового споживача – неможливо. Максимальним вираженням цього методу є прийом «білий шум» – зниження сприйняття фактів поданням такої кількості новин, коли стає неможливим їх сортування. «Шум» може створюватися великою кількістю протилежних за змістом коментарів, які не ґрунтуються на достовірних фактах. «Шум» може створюватися і через супровід фактів складними теоретичними викладками, зарозумілими коментарями.

Один з аспектів сучасної культури (в тому числі й інформаційної) полягає

у твердженні, що всі проблеми (економічні, політичні, моральні) надзвичайно складні і середній людині їх просто не зрозуміти проблеми подаються як щось надзвичайно серйозне і складне лише для того, аби переконати людей, що в них може розібратися лише «спеціаліст», а це відбиває в людей бажання поринути в суть проблеми без сторонньої допомоги, розібратися в ній і допомогти розібратися іншим. Людина просто відмовляється мислити самостійно [6]. Як

результат, в людини, з одного боку, формується цинічне ставлення до друкованого чи ефірного слова, а з іншого – наївна довіра до всього, що висловлено з достатнім апломбом. Цим досить часто користуються маніпулятори в політиці, подаючи у повідомленнях «думку незалежних компетентних експертів».

Метод створення фактів полягає у поєднанні істинних фактів з вигаданими правдоподібними фактами. Як тільки сумніви аудиторії щодо фактів другої категорії буде розвіяно, то вона повірить «фактам» вигаданим.

Сила прийому використання дезінформації. Сила цього прийому в тому, що провокативні повідомлення використовуються, як правило, в момент прийняття якогось важливого рішення, і в той момент, коли впливе правда – мета дезінформації буде вже досягнута. Спростування дезінформації на психологічне настановлення, що вже склалося, не впливає.

Для кожного інформаційного жанру, поряд із загальними прийомами маніпулювання, існують і спеціальні засоби. Так, для формування у глядачів відразливого ставлення до небажаних політиків, телебачення використовує непривабливі ракурси їх показу або відповідним чином монтує відзняті кадри.

Шляхами переходу від брудних до чистих виборчих технологій в Україні є:

1) відкриття доступу громадянам до вітчизняного та світового знання про повсякденне життя та стратегічний розвиток муніципальних утворень;

2) обмін досвідом місцевих громад щодо використання проти них брудних виборчих технологій, завданих збитків і втрачених можливостей та максимальне оприлюднення цього досвіду;

3) вироблення, впровадження та практичне відпрацювання чистих виборчих технологій як механізмів реалізації передвиборчої програми переможця;

4) адаптація технологій поточного управління життям і розвитком суспільства до використання їх як чистих виборчих технологій.

Такий підхід до організації та здійснення виборчих процесів широко здійснюється в країнах зі сталими інститутами влади, суспільства, бізнесу. Там діє непорушний принцип виборювання влади: наступний день після перемоги – це перший день подальшої виборчої кампанії.

Впровадження чистих виборчих технологій в політичну практику нашої країни з урахуванням наших соціальних, політичних та економічних реалій, правил гри її світового оточення, зумовило створення

цих технологій інтенсивними засобами, тобто спроектовувати та відпрацьовувати як наукомістку соціотехнічну продукцію.

Технології політичного впливу, мабуть, найбільш широко застосовуються саме під час виборчих кампаній, і в цьому контексті можна виділити його наступні особливості:

- Політичний вплив здійснюється цілеспрямовано, масово та різнобічно (багатовекторно).
- Основна запорука ефективності – досягнення максимальної психогенної (стимуляція безпосередньо психічної системи) результативності впливу.
- Допускаються лише гуманні способи та механізми впливу.

Слід зауважати, що якомога повне розкриття механізмів та принципів впливу виборчих технологій на електорат, висуває гіпотези, що пояснюють самі мотиви голосування:

- «соціологічна»: голосуючи, виборці проявляють солідарність із своєю соціальною групою (класовою, етнічною, релігійною, сусідською і т.д.);
- «соціо-психологічна»: виборці керуються укоріненими, наприклад, у сім'ї, політичними симпатіями, психологічним тяжінням до певної партії, лідера і т. д.;
- «політико-комунікативна»: голосування під впливом власне виборчої кампанії, зокрема, під впливом сформованого ЗМІ іміджу політика чи партії;
- «раціонального вибору»: люди голосують (чи не голосують) не як члени групи, а як індивіди, керуючись при цьому власним інтересом, розрахунком, вигодою [4,с.262].

Як бачимо, пересічного виборця спонукає зробити конкретний вибір цілий спектр мотивів, починаючи від ірраціонального конформного елемента, завершуючи цілком усвідомленими (на перший погляд) раціональними висновками. В цьому контексті варто згадати дві концепції (моделі) електоральної поведінки, що активно дискутуються у світових наукових колах.

На нашу думку, емоційна домінанта є найдієвішою у процесі маніпулятивного впливу на особистість, адже вплив на больові точки суспільної свідомості через пробудження та підтримання різного роду почуттів, стереотипів та міфів часто не усвідомлюється, має значну тривалість і ефективність та призводить до ситуації, коли громадяни не здатні здійснити свідомий вибір. Політичне маніпулювання створює видимість демократії, коли народом, що має природне право приймати рішення, управляють умілі маніпулятори, які нав'язують йому необхідні рішення. Відтак відбувається не просто обман чи пря-

мий примус, а приховане управління, яке перетворює громадянина із суб'єкта в об'єкт політики.

Беззаперечним є той факт, що громадянська культура як чинник обмеження маніпулювання у виборчому процесі передбачає оволодіння максимумом політичних знань, умінням оперувати логічними поняттями політичної сфери. Така культура сприяє підвищенню усвідомлення політичного вибору через зменшення рівня політичного неучтва та емоційності, зростання обережності та уміння розпізнавати маніпулятивну суть тієї чи іншої політичної пропозиції.

Право громадян брати участь у управлінні державними справами, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та місцевого самоврядування є фундаментальною засадою демократичного суспільства. Таке право закріплене і для громадян України. Однак декларація такого права не свідчить про існування в нашому суспільстві ситуації, яка дала б змогу його членам свідомо користуватися правами і виконувати свої обов'язки. Це можливо лише тоді, коли громадяни нашої держави матимуть змогу робити свідомий вибір на користь тих політичних сил, які реально, а не на словах, прагнуть демократичних перетворень, блага своєму народові, визнають необхідність чесного змагання за довіру населення. Все це акумулюється в комплексі цінностей, вмінь та знань, які забезпечують громадянам свідому участь і позицію в політичному житті, можливість виокремити власні політичні інтереси і зіставити їх з інтересам інших людей та всього суспільства.

Більшість досліджень, присвячених політичному маніпулюванню, зосереджують свою увагу на технологічних аспектах використання маніпулювання. Розвиток та значне поширення маніпулятивних технологій зумовлюють необхідність наукового обґрунтування обмеження їх використання, особливо під час виборчих кампаній, та формування інформаційно-психологічної безпеки особи та суспільства як однієї з центральних для теорії та практики політичної науки.

На основі аналізу різноманітних підходів до трактування маніпулювання встановлено, що останнє являє собою приховане спонукання адресата до переживань відповідних станів, прийняття рішень чи виконання дій, необхідних для досягнення ініціатором такого впливу власних цілей. До основних ознак маніпулювання відносять передусім психологічний та прихований характер впливу, який потребує значної майстерності і знань.

Під політичним маніпулюванням ми вбачаємо процес впливу на здійснення політичного вибору. Такий процес, зазвичай, має прихований характер та формує у громадян так звану ілюзію вибору

та уявну реальність, за якої об'єкт впливу переконаний у своєму свідомому управлінні власними думками та поведінкою. Насправді ж відбувається негативний вплив на свідомість людини, формується політичне неuczтво, яке призводить до неможливості людиною сформувати цілісний образ політичної ситуації [3,с.86].

Політичне маніпулювання створює видимість демократії, коли народом, що має природне право приймати рішення, управляють умілі маніпулятори, нав'язуючи йому необхідні рішення. Йдеться про процес формування нової форми політичного режиму, який можна назвати маніпулятивною демократією, для якої характерне перетворення людини в маріонетку із запрограмованими бажаннями, думками, оцінками, реакціями. Людина не усвідомлює, що нею маніпулюють, продовжуючи вважати себе вільною та самостійною, такою, що робить свідомий вибір. Провідною є думка, що політичне маніпулювання – це не просто обман чи прямий примус, а приховане управління, яке перетворює громадянина із суб'єкта політики в об'єкт, це своєрідне насильство над внутрішнім світом, свідомістю та волею людини.

Серед основних передумов, які визначають значну ефективність маніпулювання, виділяємо, насамперед, високий професіоналізм в організації маніпулятивних впливів, появу нових форм та засобів прихованого впливу на індивідуальну, групову та масову свідомість, відсутність психологічних механізмів захисту від маніпулятивних впливів у більшій частині населення, відсутність соціальних механізмів контролю і нейтралізації інформаційно-психологічних впливів, відсутність концептуального (науково-методичного) забезпечення у сфері захисту від негативних інформаційно-психологічних впливів.

Однак діапазон маніпулятивних технологій настільки широкий, що сучасне законодавство ще не прописане стосовно їх більшості. Отже, покладатися на застосування правових норм за використання маніпулювання у різних сферах не слід, варто шукати та використовувати інші способи захисту.

Бібліографічний список:

1. Визначення типу виборчої системи сучасної України // Актуальні проблеми політики // Зб. наукових праць / За ред. С. В. Ківалова. – Одеса: Юрид. літ., 2011. – Вип. 12. – С. 606-611.
2. Еволюція виборчих технологій у сучасному політичному процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://revolution.allbest.ru/political/d00320266.html>.
3. Кара-Мурза С. Манипуляция сознанием / С. Кара-Мурза. М. : Эксмо, 2010.-587 с.

4. Кучма Л. О. Маніпулятивні впливи у політичному процесі та способи захисту від них /Л. О. Кучма // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія: Філософські науки – 2015. – № 08. – С. 257–267.
5. Сергєєв А. Г. Політична активність крізь призму політичного маніпулювання та політичного відчуження / А. Г. Сергєєв// Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. – № 19. – С.108–113.
6. Нормативні межі маніпулювання електоратом у виборчому процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knowledge.allbest.ru/political/d3c0a65635b3ad68b5c43b88421306c37.html>.
7. Svekla K. A.

В статтє нами проанализирована сущность манипулятивных технологий и их функциональных особенностей в ходе избирательных кампаний. Выявлены основные механизмы воздействия на общественное сознание. Подтвержденным есть мнение о том, что демократизация избирательной системы зависит не только от законодательной составляющей, но и от позиции граждан в целом.

In the article we analyzed the essence of manipulative technologies and their functional properties during election campaigns. There are catching out the basic mechanisms of influence on public consciousness. Its believed that the democratization of the electoral system depends on level of legislation, but position of citizens in general.

Стаття надійшла до редколегії 17.09.2015

УДК 32.019.51:342.36

Кюссе Л. М., НУ «ОЮА»

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ЯК СКЛАДОВА ЛЕГІТИМНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ

Громадська думка виступає дзеркалом суспільно-політичних процесів легітимності влади. Визначено, що особливе значення набуває громадська думка як складова легітимності влади характерна для демократичної політичної системи та інформаційного суспільства.

Актуальність дослідження громадської думки як складової легітимності влади зумовлена великою практичною значимістю громадської думки в умовах політичного розвитку, обумовлена важливістю громадської думки у взаємодії влади та суспільства, значимістю у процесі